

POSTANOWIENIE

Dnia 5 lipca 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Józef Frąckowiak (przewodniczący)

SSN Irena Gromska-Szuster

SSN Marta Romańska (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku Skarbu Państwa - Naczelnika Pierwszego Urzędu
Skarbowego w T.

przy uczestnictwie T. D.

o wpis do księgi wieczystej w Kw nr [...],

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 5 lipca 2013 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy

od postanowienia Sądu Okręgowego w T.

z dnia 20 sierpnia 2012 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie i sprawę przekazuje Sądowi
Okręgowemu w T. do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Skarb Państwa - Naczelnik Pierwszego Urzędu Skarbowego w T. wniósł o wpisanie hipoteki przymusowej w kwocie 35.418,13 zł na nieruchomości objętej księgą wieczystą KW nr [...], stanowiącej własność T. D.

Referendarz sądowy oddalił wniosek. Postanowieniem z 3 lipca 2012 r., Sąd Rejonowy w C., wydanym na skutek sprzeciwu wnioskodawcy od orzeczenia referendarza sądowego, oddalił wniosek, bowiem wnioskodawca nie dołączył do niego oryginałów tytułów wykonawczych, które na podstawie art. 109 ustawy z 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn.: Dz. U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361 ze zm.; dalej – u.k.w.h.) mogą być podstawą wpisu hipoteki. Takim tytułem nie jest odręczny odpis tytułu wykonawczego lecz jedynie oryginalny dokument sporządzony zgodnie z wymaganiami określonymi w art. 26-27 ustawy z 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (tekst jedn.: Dz. U. 2012, poz. 1015 ze zm.; dalej – u.p.e.a.).

Postanowieniem z 20 sierpnia 2012 r. Sąd Okręgowy w T. oddalił apelację wnioskodawcy od postanowienia z 3 lipca 2012 r. Sąd Okręgowy zaakceptował ustalenia faktyczne oraz wykładnię art. 109 ust. 1 i art. 31 ust. 1 u.k.w.h. oraz art. 626² § 2 k.p.c. przyjętą przez Sąd Rejonowy. Przytoczył też pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w uchwale z 8 grudnia 2005 r., III CZP 101/05 (OSNC 2006, nr 11, poz. 180), zgodnie z którym podstawą wpisu hipoteki przymusowej w księdze wieczystej może być tylko oryginał tytułu wykonawczego. Stwierdził, że brak w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym w administracji odpowiednika art. 794 k.p.c. nie jest wystarczającą przesłanką do przyjęcia, że podstawą wpisu hipoteki przymusowej może być też odpis administracyjnego tytułu wykonawczego.

W skardze kasacyjnej od postanowienia Sądu Okręgowego z 20 sierpnia 2012 r. wnioskodawca zarzucił, że zostało ono wydane z naruszeniem przepisów postępowania (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.), to jest: - art. 626² § 3 k.p.c. i art. 31 ust. 1 u.k.w.h. w zw. z art. 250 k.p.c. w zw. z art. 244 § 1 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c. w zw. z art. 109 ust. 1 u.k.w.h. w zw. z art. 35 § 1, § 2 pkt 2 i § 3 w zw. z art. 34 § 1 Ordynacji podatkowej przez uznanie, że odpis administracyjnego tytułu wykonawczego sporządzonego w oparciu o przepisy ustawy o postępowaniu

egzekucyjnym w administracji urzędowo poświadczony przez administracyjny organ egzekucyjny, w którego aktach znajduje się oryginał tytułu, nie stanowi podstawy wpisu hipoteki przymusowej w księdze wieczystej.

Wnioskodawca zarzucił nadto, że zaskarżone postanowienie zapadło z naruszeniem prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), to jest art. 109 ust. 1 u.k.w.h. w zw. z art. 35 § 1, § 2 pkt 2 i § 3 w zw. z art. 34 § 1 Ordynacji podatkowej przez błędne zastosowanie i w rezultacie oddalenie wniosku o wpis hipoteki przymusowej, pomimo istnienia przesłanek do dokonania wpisu.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania i zasądzenie na rzecz Skarbu Państwa – Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Zgodnie z art. 34 § 1 Ordynacji podatkowej, Skarbowi Państwa i jednostce samorządu terytorialnego przysługuje hipoteka na wszystkich nieruchomościach podatnika, płatnika, inkasenta, następcy prawnego lub osób trzecich z tytułu zobowiązań podatkowych powstałych w sposób przewidziany w art. 21 § 1 pkt 2, a także z tytułu zaległości podatkowych w podatkach stanowiących ich dochód oraz odsetek za zwłokę od tych zaległości, zwana „hipoteką przymusową”. W myśl art. 35 § 1 i § 2 pkt 2 Ordynacji podatkowej powstaje ona przez dokonanie wpisu do księgi wieczystej na podstawie tytułu wykonawczego.

Z powyższymi uregulowaniami koresponduje art. 109 ust. 1 u.k.w.h., stanowiący, że wierzyciel, którego wierzytelność jest stwierdzona tytułem wykonawczym, określonym w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym, może na podstawie tego tytułu uzyskać hipotekę na wszystkich nieruchomościach dłużnika.

W wyroku z 20 marca 2003 r., III CKN 205/00 (OSNC 2004, nr 6, poz. 93), Sąd Najwyższy stwierdził, że ustanowienie hipoteki przymusowej na podstawie art. 109 ust. 1 u.k.w.h. wymaga przedstawienia tytułu wykonawczego, z którego wynika wierzytelność wnioskodawcy podlegająca zabezpieczeniu. Nie wystarczy zatem, że dołączy on do wniosku inne dokumenty potwierdzające, że przysługuje mu jako wierzycielowi konkretna wierzytelność w stosunku do dłużnika.

Pojęcie „tytuł wykonawczy” jest definiowane w obu procedurach regulujących zasady prowadzenia egzekucji singularnej, a mianowicie w przepisach o egzekucji sądowej i administracyjnej. W obu tych procedurach, najogólniej rzecz ujmując, tytuł wykonawczy jest dokumentem stanowiącym podstawę wszczęcia i prowadzenia postępowania egzekucyjnego. W egzekucji sądowej i w egzekucji administracyjnej prowadzonej przez organ egzekucyjny niebędący wierzycielem egzekwowanego obowiązku, dokument ten musi być dołączony przez wierzyciela do wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego. W egzekucji administracyjnej prowadzonej przez organ egzekucyjny będący zarazem wierzycielem egzekwowanego obowiązku wystawienie tytułu wykonawczego jest czynnością poprzedzającą wszczęcie z urzędu postępowania egzekucyjnego.

2. Tytuł wykonawczy dla egzekucji sądowej powstaje w inny sposób niż tytuł wykonawczy dla egzekucji administracyjnej. W egzekucji sądowej jest nim bowiem dokument mający cechy tytułu egzekucyjnego w rozumieniu art. 777 k.p.c., co do którego w postępowaniu klauzulowym zapadło orzeczenie o nadaniu mu klauzuli wykonalności w konkretnych granicach podmiotowych i dla przymusowego wykonania oznaczonego obowiązku (art. 776 k.p.c.), następnie zaopatrzony przez sąd klauzulą wykonalności i wydany wierzycielowi w takiej formie, jaka ustalona została w art. 783 k.p.c. oraz w przepisach rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 5 kwietnia 2012 r. w sprawie określenia brzmienia klauzuli wykonalności (Dz. U. 2012, poz. 443) i w § 180-188 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 23 lutego 2007 r. regulamin urzędowania sądów powszechnych, (Dz. U. Nr 38, poz. 249). Co do zasady, powstaje on na bazie odpisu (wypisu) dokumentu stanowiącego tytuł egzekucyjny (orzeczenia sądowego lub orzeczenia innego organu, protokołu stwierdzającego treść ugody zawartej przed sądem lub innym organem, aktu notarialnego o wymaganej przez prawo treści itd.).

Sformalizowane zasady tworzenia tytułu wykonawczego w egzekucji sądowej sprawiają, że za tytuł wykonawczy w rozumieniu przepisów kodeksu postępowania cywilnego może być uważany tylko ten dokument, który został wierzycielowi wydany po zakończeniu postępowania klauzulowego w zewnętrznej postaci ustalonej w art. 783 k.p.c. i powołanych wyżej rozporządzeniach. Tytuł wykonawczy dla egzekucji sądowej jest podstawą dla wszczęcia przeciwko

dłużnikowi postępowania egzekucyjnego w celu przymusowego wykonania obowiązku, którego dotyczy ale jest on także podstawą uzyskania wpisu hipoteki przymusowej w celu uzyskania zabezpieczenia stwierdzonej nim wierzytelności. Potrzeba zagwarantowania ochrony praw dłużnika sprawiła, że ustawodawca limituje sytuacje, w których wierzycielowi może być wydany kolejny tytuł wykonawczy dotyczący konkretnego obowiązku. Nie jest to przy tym odpis tytułu wykonawczego, lecz kolejny tytuł wykonawczy, opatrzony numerem, na którym sąd obowiązany jej zaznaczyć, w jakim celu może być użyty (art. 793 k.p.c.) lub tytuł wykonawczy wydawany zamiast utraconego (art. 794 k.p.c.). W każdym przypadku uzyskanie nowego tytułu - dalszego lub w miejsce utraconego - następuje na podstawie orzeczenia sądu. Te okoliczności powodują, że odpisu tytułu wykonawczego dla egzekucji sądowej, także opatrzonemu odpowiednim poświadczeniem przez notariusza (art. 96 pkt 2 ustawy z 14 lutego 1991 r. - Prawo o notariacie, tekst jedn.: Dz. U. z 2008 r. Nr 189, poz. 1158 ze zm.), nie można traktować na równi z oryginałem i używać jako tytułu wykonawczego w tych przypadkach, w których ustawodawca od złożenia tego dokumentu uzależnia uwzględnienie wniosku wierzyciela w postępowaniu egzekucyjnym, zabezpieczającym, wieczystoksięgowym. W efekcie, w nauce i orzecznictwie powszechnie przyjmuje się, że tytułem wykonawczym w rozumieniu przepisów kodeksu postępowania cywilnego jest tylko jego oryginał (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 12 czerwca 1996 r., III CZP 61/96, OSNC 1996, nr 10, poz. 132).

3. Tytuł wykonawczy dla egzekucji administracyjnej jest dokumentem sporządzonym przez wierzyciela (art. 26 § 1 i 3 u.p.e.a.). W przepisach o tym postępowaniu egzekucyjnym nie występuje pojęcie tytułu egzekucyjnego, a obowiązek, który wierzyciel identyfikuje w tytule wykonawczym jako podlegający przymusowemu wykonaniu nie musi być stwierdzony wydanym uprzednio aktem administracyjnym indywidualnym, czy nawet orzeczeniem sądowym; może on mieć źródło w ustawie albo wynikać z deklaracji złożonej przez dłużnika.

Tytuł wykonawczy wystawiany przez wierzyciela w egzekucji administracyjnej musi spełniać wymagania określone w art. 27 u.p.e.a. i w rozporządzeniu Ministra Finansów z 22 listopada 2001 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (tekst jedn.:

Dz. U. z 2005 r. Nr 229, poz. 1954 ze zm.). Stosownie do art. 27 § 1 pkt 10 u.p.e.a. organ egzekucyjny opatruje tytuł wykonawczy przygotowany przez wierzyciela klauzulą o skierowaniu do egzekucji administracyjnej. Jej nadanie nie jest jednak poprzedzone weryfikacją obowiązku stwierdzonego tytułem wykonawczym (administracyjny organ egzekucyjny, tak samo jak sądowy, nie może badać istnienia i wysokości tego obowiązku - art. 29 § 1 u.p.e.a.), lecz jedynie oceną, czy dopuszczalna jest droga jego egzekucji administracyjnej oraz oceną, czy tytuł wykonawczy wystawiony przez wierzyciela spełnia wymagania formalne ustalone w art. 27 u.p.e.a.

W orzecznictwie administracyjnym przyjmuje się, że tytuł wykonawczy dla egzekucji administracyjnej jest dokumentem urzędowym, niezbędnym do wszczęcia i prowadzenia tegoż postępowania (por. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 11 stycznia 2007 r., II OSK 146/06, Lex nr 341247). Udział organu egzekucyjnego w powstaniu tytułu wykonawczego w związku z nadaniem mu klauzuli o skierowaniu do egzekucji administracyjnej pozwala na przypisanie mu takiego charakteru także wówczas, gdy wystawiony został przez wierzyciela, który nie ma statusu organu państwowego. W egzekucji administracyjnej, tak samo jak w egzekucji sądowej, za tytuł wykonawczy uznaje się tylko oryginał dokumentu wystawionego przez wierzyciela i skierowanego przez organ egzekucyjny do egzekucji administracyjnej. W orzecznictwie sądownoadministracyjnym wyrażony został nawet pogląd, że generalnie w obrocie prawnym funkcję tytułu wykonawczego może spełniać tylko jego oryginał (wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 11 stycznia 2007 r., II OSK 146/06, Lex nr 341247).

De lege lata na potrzeby egzekucji administracyjnej nie mogą być przez wierzyciela sporządzone tytuły wykonawcze opatrzone kolejnymi numerami, wydane w celu przeprowadzenia przeciwko dłużnikowi ściśle określonych czynności procesowych. W tej procedurze ustawodawca odwołuje się jednak do pojęcia „odpis tytułu wykonawczego” i w pewnych sytuacjach nakazuje organowi egzekucyjnemu sporządzać takie odpisy i posługiwać się nimi przy dokonywaniu rozmaitych czynności procesowych. Odpis tytułu wykonawczego podlega doręczeniu zobowiązanemu wraz z zawiadomieniem go o wszczęciu egzekucji (art. 26 § 5 u.p.e.a.) lub przy przystąpieniu do czynności egzekucyjnych (art. 32 u.p.e.a.).

Odpis tytułu wykonawczego jest też doręczany organowi rekwizycyjnemu wraz ze zleceniem wykonania czynności egzekucyjnych w zakresie składników majątku zobowiązanego znajdujących się na terenie działania tego organu (art. 31 § 1 u.p.e.a.). W tym przypadku czynności egzekucyjne przed organem rekwizycyjnym podejmowane są na podstawie odpisu tytułu wykonawczego, a sporządzając taki odpis organ egzekucyjny oznacza w nim cel, któremu dokument ten ma służyć i jego liczbę porządkową, a także określa kwotowo zakres zlecenia. Przepis ten w egzekucji administracyjnej ma zatem spełniać funkcje zbliżone do tych, które w egzekucji sądowej spełnia art. 793 k.p.c. W przepisach o egzekucji administracyjnej nie ma natomiast odpowiednika art. 794 k.p.c.

4. Postępowanie o wpis hipoteki przymusowej prowadzone jest na podstawie art. 626¹ i nast. k.p.c. Artykuł 626² § 3 k.p.c. stanowi, że do wniosku o dokonanie wpisu w księdze wieczystej należy dołączyć dokumenty stanowiące podstawę wpisu. Brzmienie tego przepisu sugeruje, że w każdym przypadku chodzi o oryginał dokumentu, nie ma w nim bowiem żadnego zastrzeżenia, iż wystarczające może być załączenie jego odpisu. Dopuszczając taką możliwość w innych sytuacjach, ustawodawca stanowi o tym wprost (por. art. 89 § 1, art. 250 § 1, art. 244 § 1 i art. 485 § 4 k.p.c.).

O dokumentach, a ściślej o formie dokumentów podlegających dołączeniu do wniosku o wpis w księdze wieczystej jest mowa w art. 31 ust. 1 u.k.w.h. Przepis ten, stanowiąc, że wpis może być dokonany na podstawie dokumentu z podpisem notarialnie poświadczonym, jeżeli przepisy szczególne nie przewidują innej formy dokumentu, określa minimum wymagań formalnych obowiązujących w postępowaniu wieczystoksięgowym, wiążących się z celami, jakim służą księgi wieczyste (postanowienie Sądu Najwyższego z 30 października 1984 r., III CZP 62/84, OSNCP 1985, nr 7, poz. 88). Szczególne unormowanie formy dokumentu niezbędnego dla wpisu hipoteki przymusowej zawarte jest w art. 109 ust. 1 u.k.w.h., który to przepis wymaga dołączenia do wniosku o wpis hipoteki przymusowej tytułu wykonawczego w rozumieniu przepisów o postępowaniu egzekucyjnym.

5. Okoliczności przedstawione wyżej (pkt 2) zadecydowały o tym, że w uchwale z 8 grudnia 2005 r., III CZP 101/05 (OSNC 2006, nr 11, poz. 180),

Sąd Najwyższy wyjaśnił, iż podstawą wpisu w księdze wieczystej hipoteki przymusowej na podstawie art. 109 u.k.w.h. może być tylko oryginał tytułu wykonawczego wydany na podstawie przepisów o egzekucji sądowej. W niniejszej sprawie rozważenia wymaga, czy powyższy pogląd można odnieść do sytuacji, w której podstawę wpisu hipoteki przymusowej ma stanowić administracyjny tytuł wykonawczy.

W uzasadnieniu postanowienia z 16 maja 2013 r., IV CSK 637/12, Sąd Najwyższy podkreślił, że wniosek o wpis hipoteki przymusowej złożony na podstawie art. 35 § 1 i § 2 pkt 2 w zw. z art. 34 § 1 Ordynacji podatkowej nie zmierza do wszczęcia egzekucji, lecz do zabezpieczenia zobowiązań podatkowych. Uznanie, że podstawę wpisu tej hipoteki może stanowić wyłącznie oryginał administracyjnego tytułu wykonawczego prowadziłoby do istotnego ograniczenia wierzyciela, którego wierzytelność podlega zaspokojeniu na drodze egzekucji administracyjnej w korzystaniu z przysługujących mu uprawnień w celu uzyskania zaspokojenia. Brak możliwości sporządzenia odpisu tytułu wykonawczego na potrzeby wystąpienia z wnioskiem o dokonanie wpisu hipoteki przymusowej dla zabezpieczenia stwierdzonej nim wierzytelności stawiałby takiego wierzyciela wobec konieczności dokonania wyboru, czy prowadzić egzekucję obowiązku, czy też uzyskać zabezpieczenie wierzytelności przez wpis hipoteki; wierzyciel taki mógłby również napotkać trudności w uzyskaniu wpisu hipoteki na kilku nieruchomościach dłużnika.

Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, w przeciwieństwie do kodeksu postępowania cywilnego, zna postać administracyjnego tytułu wykonawczego będącego odpisem oryginału. Nie reguluje jednak tego, czy taki odpis może być sporządzony na potrzeby wystąpienia z wnioskiem o wpis hipoteki przymusowej przewidzianej w art. 35 § 1 i § 2 pkt 2 Ordynacji podatkowej. Odpowiedzi na to pytanie musi dostarczyć wykładnia art. 31 ust. 1 u.k.w.h. Przepis ten wskazuje niezbędne minimalne wymagania formalne w postępowaniu wieczystoksięgowym, obowiązujące przy dokonywaniu wpisów i przyjmuje jako zasadę notarialne potwierdzenie podpisu. Nie odnosi się ona jednak – poza orzeczeniami sądowymi stanowiącymi podstawę wpisu – do dokumentów urzędowych w rozumieniu art. 244 k.p.c. (zob. postanowienia Sądu Najwyższego:

z 9 marca 2005 r., III CK 132/04, niepubl.; z 17 listopada 2011 r., IV CSK 74/11, niepubl. oraz z 12 stycznia 2012 r., IV CSK 251/11, niepubl.).

W orzecznictwie przyjęto, że w postępowaniu wieczystoksięgowym w odniesieniu do dokumentów będących podstawą wpisu do księgi wieczystej mogą być stosowne art. 250 § 1 i art. 244 § 1 k.p.c. (por. uchwałę Sądu Najwyższego z 30 października 1984 r., III CZP 62/84, OSNC 1985, nr 7, poz. 88; postanowienia Sądu Najwyższego z 24 czerwca 1997 r., II CKN 216/97, OSNC 1998, nr 1, poz. 7; z 9 marca 2004 r., V CK 448/03, Lex nr 183791; z 12 stycznia 2012 r., IV CSK 251/11, Lex nr 1163965). Zgodnie z art. 250 § 1 k.p.c., jeżeli dokument znajduje się w aktach organu, o którym mowa w art. 244 § 1 k.p.c., wystarczy przedstawić urzędowo poświadczony przez ten organ jego odpis. W postanowieniu z 18 kwietnia 2013 r., II CSK 520/12, (niepubl.) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że zgodnie z art. 250 § 1 zdanie pierwsze k.p.c., jeżeli dokument znajduje się w aktach organu, o którym mowa w art. 244 § 1 k.p.c. (organu władzy publicznej), wystarczy w postępowaniu przedstawić urzędowo poświadczony przez ten organ odpis lub wyciąg dokumentu. Przepis art. 250 § 1 k.p.c. ustanawiając wyjątek od zasady, że przeprowadzenie w postępowaniu cywilnym dowodu z dokumentu dotyczy dokumentu oryginalnego, pozwala zastąpić dokument oryginalny jego poświadczonym przez organ odpisem, nie różnicując przy tym dokumentów na urzędowe i prywatne. Z brzmienia art. 250 § 1 k.p.c. nie wynika, żeby możliwość jego stosowania była ograniczona jedynie do dokumentów pochodzących od organu sporządzającego poświadczony odpis. Odesłanie w treści tego przepisu do art. 244 k.p.c. dotyczy jedynie wymienionego w nim organu, określając tym samym zakres podmiotowy stosowania art. 250 § 1 k.p.c., nie odnosi się natomiast do dalszej treści art. 244 k.p.c. i charakteru wymienionych w nim dokumentów.

Zgodnie z § 2 pkt 1 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów w sprawie instrukcji kancelaryjnej, jednolitych rzeczowych wykazów akt oraz instrukcji w sprawie organizacji i zakresu działania archiwów zakładowych z 18 stycznia 2011 r. (Dz. U. Nr 14, poz. 67 ze zm.) definiującego pojęcie „akt sprawy”, oznacza ono dokumentację zawierającą informacje potrzebne przy rozpatrywaniu danej sprawy oraz odzwierciedlającą przebieg jej załatwiania i rozstrzygnięcia. W tak

określonym pojęciu, użytym w art. 250 § 1 zdanie pierwsze k.p.c. mieści się administracyjny tytuł wykonawczy będący podstawą prowadzenia egzekucji przez administracyjny organ egzekucyjny.

Reasumując należy zatem uznać, że urzędowo poświadczony odpis administracyjnego tytułu wykonawczego może stanowić podstawę wpisu hipoteki przymusowej w księdze wieczystej. Przyjęcie za podstawę zaskarżonego postanowienia odmiennego zapatrywania, nie pozwala skutecznie odeprzeć zarzutów podniesionych w skardze kasacyjnej.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji wyroku (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c.).